

УДК 631.164.165:637.13(477.76)

ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ВИРОБНИЦТВА, ПЕРЕРОБКИ І РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОКА В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Н.О.Грабко, аспірант

Одеський державний аграрний університет

У статті автор приділяє основну увагу економічній оцінці виробництва, реалізації та переробці молока в Одеській області. Основна мета статті – пошук шляхів вирішення проблеми незадовільного економічного становища виробників молочної продукції.

В статье автор акцентирует основное внимание на экономической оценке производства, реализации и переработке молока в Одесской области. Основная цель статьи – поиск путей решения проблемы неудовлетворительного экономического состояния производителей молочной продукции.

Вступ. Проблеми виробництва та реалізації молочної продукції на сучасному етапі набули особливого значення. У кожному регіоні існують проблеми, що потребують спеціальних досліджень. В якості регіону для досліджень було взято Одеську область. Об'єкти дослідження – підприємства-виробники молочної продукції та підприємства, що переробляють молочну продукцію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Молочне скотарство є однією з важливих галузей сільського господарства Одеської області. Загальновідомо, що забезпечення високоякісними молочними продуктами є запорукою здорового способу життя населення. Частка цієї галузі становить близько 15% вартості валової продукції.

Проте, в умовах невідповідності цін на матеріально-технічні ресурси і продукцію тваринництва її власникам не вигідно нарощувати обсяги виробництва та реалізації продукції, оскільки це призводить до збільшення суми збитків і різкого погіршення їх фінансового стану. Тому переважній більшості власників худоби не вистачає власних коштів для забезпечення навіть простого відтворення виробництва. Внаслідок цього руйнується матеріально-технічна і племінна база галузі, зменшується чисельність поголів'я худоби та знижується його продуктивність при збільшенні матеріа-

льних, кормових, трудових та інших затрат на одиницю продукції.

Крім того, недосконалою є система регулювання ринку. Переважна кількість продукції тваринництва реалізується через посередників, які привласнюють значну частку прибутку, створену на стадії виробництва.

Результати досліджень. Проблеми виробництва і реалізації молочної продукції на сучасному етапі набули особливого значення. Молочне скотарство є однією з ведучих галузей сільського господарства Одеської області. Разом з тим за останні два роки спостерігається збільшення виробництва молока до 718,7 тис. т (табл. 1). Як наслідок, відбувається збільшення виробництва молока на душу населення до 296,63 кг, що на 24 % нижче науково обґрунтованої норми.

Таблиця 1

Виробництво молока в Одеській області

Показники	2000р	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2004 р. у % до 2000 р.
Всього вироблено молока, тис. т.	532,4	574,7	675,7	702,0	718,7	134,9
в тому числі в: сільськогосподарських підприємствах;	152,0	136,4	133,9	98,4	84,1	55,3
господарствах населення	380,4	438,3	541,8	603,6	634,6	166,8
Удій молока на одну корову, кг	2263	2482	2925	3002	3250	143,6
Виробництво молока на душу населення, кг	213,0	231,99	275,00	287,81	296,63	139,3

Як видно з наведених даних, в області спостерігається постійне підвищення виробництва молока, що здійснює прямий вплив на споживання молочних продуктів.

Зростання обсягів виробництва молока відбулося насамперед, за рахунок збільшення середньорічних надоїв молока від однієї корови. За період з 2000 по 2004 рр. поголів'я великої рогатої худоби у всіх категоріях господарств скоротилося на 16,4%, в тому числі поголів'я корів — на 16,7% (табл. 2).

Таблиця 2

**Наявність поголів'я великої рогатої худоби
в господарствах Одеської області, (на кінець року), тисяч голів**

Категорії господарств	2000 р.	2001 р.	2002р.	2003 р.	2004 р.	2004 р. у % до 2000р.
<i>Всі категорії господарств</i>						
Поголів'я великої рогатої худоби	419,8	430,7	438,1	403,1	351,1	83,6
у т. ч. корів	223,1	223,7	227,5	214,1	185,9	83,3

За період з 2000 по 2004 рр. в господарствах області не була достатньо задоволена потреба в кормах. Хоча слід відмітити, що у порівнянні з 2001 р. виробництво комбікормів значно збільшилося.

Таблиця 3

**Забезпеченість великої рогатої худоби кормами в сільськогосподарських
підприємствах Одеської області**

Показники забезпеченості худоби кормами	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.
Потреба в кормах , тис. т корм. од.	851,8	919,5	1081,1	1123,2	1149,9
Фактично витрачено кормів. тис. т корм. од.	990,2	839,1	959,5	940,6	927,1
Забезпеченість кормами для виробництва молока, %	116,2	91,2	88,7	83,7	80,6
Заготовлено кормів на 1 умовну голову худоби, ц. корм. од.	30,67	26,64	28,56	28,48	29,6

Крім технологічних та організаційних прорахунків при заготовці кормів великий вплив в окремі роки здійснили несприятливі погодні умови. Це негативно відобразилося на якості кормів. Так, у 2003-2004 рр. взагалі не було заготовлено сіножаті на силос, сінаж, зелений корм.

Проте, відбувається підвищення продуктивності корів від 2263 кг у 2000 р. до 3250 кг у 2004 р. В цьому відіграли свою роль такі фактори, як порода тварин, умови утримання, доїння, вік корів, жива вага, сезон отелень, тощо.

Ціни на молоко, що виробляється сільськогосподарськими

виробниками, формуються під впливом ринкових умов і каналів реалізації продукції (таб. 4).

Таблиця 4

**Основні канали реалізації молока та молочних продуктів
сільськогосподарськими підприємствами Одеської області**

Канали реалізації молока	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2004 р. у % до 2000 р.
Продано всього, тис. т	97,4	92,8	86,3	57,1	56,0	57,4
в т. ч.:						
переробним підприємствам, тис.	36,2	46,7	41,7	31,9	37,0	102,2
їх питома вага, %	37,2	50,3	48,4	55,9	66,0	X
на ринку, тис. т	38,7	24,2	21,4	11,7	11,1	28,6
їх питома вага, %	39,8	26,1	24,8	20,6	19,8	X
населенню через систему громадського харчування та в рахунок оплати праці тис.т	17,4	12,9	9,8	4,7	2,7	15,5
їх питома вага, %	17,9	13,9	11,4	8,2	4,9	X
за іншими каналами, тис. т	4,9	9,0	13,2	8,7	5,2	106,1
їх питома вага, %	5,1	9,7	15,4	15,3	9,3	X
видано пайовикам в рахунок орендної плати за землю та майнових паїв, тонн	349	599	621	331	266	76,2
їх питома вага, %	0,4	0,6	0,7	0,6	0,5	X
реалізовано за бартерними угодами, тонн	4,77	1,0	0,9	0,5	0,5	10,5
їх питома вага, %	4,9	1,1	1,1	0,9	0,8	X

Через низькі ціни в 2004 р. було реалізовано молока сільськогосподарськими підприємствами за різними каналами збуту на 42,6 % менше, ніж у 2000 р.

Канали реалізації молока сільськогосподарськими виробниками частково змінювались залежно від умов організації заготівлі молока та рівня цін. Основними каналами збуту були переробні підприємства та ринок. Частка їх в загальному обсязі реалізації молока та молочних продуктів в 2004 р. становила відповідно 66% та 19,8%.

Аналіз даних реалізації молока сільськогосподарськими підприємствами в 2000-2004 рр. показує, що виручка була значно нижче собівартості реалізованої продукції (табл. 5).

Таблиця 5

**Рівень рентабельності реалізованого молока
сільськогосподарськими підприємствами Одеської області**

Показники рентабельності виробництва молока	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2004 р. у % до 2000 р.
Кількість реалізованого молока, тис. т	97,4	92,8	86,3	57,1	56,0	57,4
Повна собівартість молока, млн.грн	58,8	59,3	51,9	50,6	52,1	88,6
Виручка від реалізації, млн. грн.	48,2	50,6	41,1	45,9	43,2	89,6
Рівень рентабельності, %	-18,0	-14,7	-20,8	-9,1	-17,1	95,0

Починаючи з 1995 р. і до 2004 р. виробництво молока в області було збитковим. (табл. 6)

Таблиця 6

**Показники економічної діяльності
молокопереробних підприємств Одеської області**

Показники	2003 р.	2004 р.
Вартість оптового та роздрібного товарооборотів, тис. грн:	238726,6	348619,6
в т.ч. вартість оптового товарообороту;	126807,6	185138,6
в т.ч. вартість роздрібного товарообороту.	111919,0	163481,0
Витрати на одиницю реалізованої продукції, грн.	90,8	95,9
Реалізовано у перерахунку на молоко, тис. т	57,1	56,0
Повна собівартість реалізованої продукції в роздрібному та оптовому товарооборотах в діючих цінах, тис. грн.	216763,7	334326,2
Прибуток, тис. грн.	21962,9	14293,4
Рівень рентабельності, %	10,1	4,3

У 2003 р. положення змінилося у зв'язку з підвищенням закупівельних цін на молоко. Очікується, що рентабельність молока в господарствах регіону підвищиться відповідно до плану програми на 2005-2010 рр. Але слід врахувати такий фактор, як

зростання цін на промислові товари, що споживаються сільським господарством.

В Одеській області налічується сімнадцять великих молокопереробних підприємств. Потужності всіх підприємств при роботі в одну зміну (8 годин) при двохденному завантаженні на тиждень дозволяють виробити в середньому за рік: 5280 т сиру, 112320 т молока, 3456 т масла тваринного, 672 т морозива.

Однак скорочення поставок молока на заводи призвело до значного їх недозавантаження, а в ряді випадків взагалі до припинення роботи окремих підприємств на довгий період (ТОВ "А&J Молоко"). Але, навіть в період масових поставок молока на переробку, потужності молокозаводів використовуються далеко не повністю (табл. 7).

Таблиця 7

**Виробництво основних видів продукції
молочною промисловістю Одеської області**

Види продукції	Виробнича потужність всіх великих заводів при роботі в одну зміну (два дні на тиждень)	Випуск продукції		2004 р. у % до 2003 р.
		2003 р.	2004 р.	
Цільномолочна продукція: вироблено, т	112320	36000	30400	84,4
використання потужностей,%	100	32,0	27,1	X
Масло вершкове: вироблено, т	3456	2300	2600	113,0
використання потужностей,%	100	66,5	75,2	X
Сири: вироблено, т	5280	2163	2186	101,0
використання потужностей,%	100	40,9	41,4	X

Дослідження 17 молокопереробних підприємств області показало, що якщо в літні місяці окремі заводи були завантажені майже на 100%, то річну потужність по виробництву цільномолочної продукції використовували в межах 45-55 % тільки декілька заводів.

Щоб зрозуміти, чи забезпечене населення Одеської області молочною продукцією власного виробництва, проведемо порівняльний аналіз (табл. 8).

Таблиця 8

**Порівняння виробництва та споживання
молочної продукції в Одеській області**

Показники	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2004 р. у % до 2000 р.
Споживання молока та молочних продуктів на одну особу за рік всього, кг	212,8	228,2	222,3	62,3
Все населення Одеської області, тис. осіб	2455,7	2437,1	2419,0	98,5
Всього спожито молока по області, т	522572,9	556146,2	537743,7	102,9
Всього вироблено в Одеській області молочної продукції, т	532351	702045	718720	135,0
Вироблено у % до споживання	101,8	126,2	133,6	X

Виходячи з даних таблиці, споживання молока на душу населення в області за період 2002-2004 рр. зменшилось на 37,7%, хоча в цілому складає 222,3 кг на рік, що на 43% нижче науково обґрунтованої норми (390 кг на одну особу на рік).

Дані про затрати і доходи за 2004 р. по Одеській області (табл. 9) показують, що збиток отримують лише сільськогосподарські підприємства, адже виручка нижче затрат в 1,2 раза. Доходи у молокопереробних підприємств перебивають затрати більше, ніж на 4 %.

Висновки. Оцінюючи рівень споживчого попиту на молочну продукцію в будь-якому регіоні, необхідно, насамперед, брати до уваги об'єм виробництва молока і завантаження виробничих потужностей. Їх забезпеченість молоком залежить від стану молочного скотарства в регіоні. Аналіз тваринництва в Одеській області показав, що за останні роки відбулося суттєве скорочення поголів'я великої рогатої худоби у всіх категоріях господарств. Тенденція до зростання спостерігалася лише в господарствах населення. Це призвело до зменшення закупівель молока і, як наслідок,

недозавантаження виробничих потужностей молокопереробних підприємств.

Таблиця 9

Порівняння сукупних затрат і доходів від виробництва, переробки і реалізації молочних продуктів в Одеській області в 2004 р.

Учасники обороту молочної продукції	Затрати		Виручка	
	млн. грн.	% до підсумку	млн. грн.	% до затрат
Сільськогосподарські підприємства	52,1	13,5	43,2	82,9
Переробні підприємства (оптовий та роздрібний товарооборот)	334,3	86,5	348,6	104,3
Торгова мережа*			0,1	
Всього	386,4	100	391,9	101,4

* Дані щодо затрат торгової мережі відсутні

Для збільшення виробництва молока в Одеській області необхідно, в першу чергу, збільшити поголів'я корів до 300 тис. гол., підвищити продуктивність корів до 3500 кг молока на рік, що дозволить виробляти до 1050 тис. т молока на рік. Для реалізації цих показників необхідними напрямками роботи є укріплення кормової бази і дотримання оптимальних умов утримання тварин. На основі проведених розрахунків при підвищенні продуктивності корів з 3250 до 3500 кг молока на рік та зростання поголів'я рівень рентабельності повинен зрости на 12,6%, а нормативні затрати праці знизити. Розрахунок ефективності виробництва молока на перспективу показав, що в області є реальні резерви збільшення його виробництва до наміченого рівня.

ЛІТЕРАТУРА

1. Линевич А., Пашиніна І. Оцінка виробництва, переробки і реалізації молока в регіоні // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 2005. – №5. – С. 32-35.
2. Статистичний щорічник України, 2004 р.
3. Статистичний щорічник Одеської області, 2004 р.
4. Статистичний збірник " Сільське господарство Одеської області", 2004 р.